

KNJIŽEVNE NOVINE

intervju intervju intervju intervju intervju intervju intervju

MAREDONSKA

UMETNOST

IZMEDU DVA RATA

MEĐURATNO RAZDOBLJE u razvoju makedonske likovne umetnosti, bogato i raznovrsno, bilo je od izuzetnog značaja za razvoj savremene makedonske kulture. Kao jedna od njenih tekovina novijeg doba, likovna makedonska umetnost ovog razdoblja odigrala je višestruku ulogu u afirmaciji duhovnih vrednosti i prokrčila put za dalje poduhvate u toj oblasti. Ali ono što je čini svojevrsnom, i pored vidnih uticaja novih talasa evropskih škola u to vreme, kroz koje je ona prošla, sadržano je u njenom neposrednom vezivanju za podneblje iz koga je ponikla. O tome smo razgovarali sa akademikom Nikolom Martinoskim, koji je jedan od vodećih slikara toga doba i čije delo je ovih dana krunisano jednom od najvećih nagrada kod nas, nagradom AVNOJ-a. Razgovor je vođen uoči otvaranja velike likovne izložbe u Skopju.

ZNAJUĆI da međuratnom razdoblju makedonskog slikarstva pripadaju i stari zografi Dimitar Andonov i Georgi Zografski, interesovalo bi nas čija će sve dela biti zastupljena na ovoj izložbi?

TACNO JE da su ova dva zografa radila i doprinela razvoju makedonskog međuratnog razdoblja, ali ova izložba neće prikazati njihova dela. Međuratno razdoblje makedonskog slikarstva biće prikazano stvaralaštvom Dimitra Pandilova (1898-1964) Lazara Ličenoskog (1901-1965), Vasilija Popovića-Cice (1914-1962), Nikole Martinoskog, Tome Vladimirovskog, Vangela Kodžomana, Ljube Beloskog i Dimčeta Todorovskog koji je jedini skulptor među ovim slikarima.

ZNAČI LI TO da izložba predstavlja stvaralaštvo jedne grupe, naime, da je ova grupa homogeno vezana unutar sebe i da je najautentičniji odraz međuratnog razdoblja makedonskog slikarstva?

OVA IMENA i njihova dela jesu najautentičniji odraz međuratnog razdoblja makedonskog slikarstva, ali se tu ne radi ni o kakvoj grupi, što je posebno karakteristično za slikarstvo toga razdoblja. Moglo bi se reći da će biti izložena dela jedne generacije, ma da ovde nije reč o generaciji u pravom smislu reči. Stvaralaštvo starih zografa, koji su se u poznijim godinama bavili i građanskim slikarstvom, jeste jedan trenutak ovog razdoblja ali sva bitna obeležja dala su mu nabrojena imena koja se nisu svrstavala ni u kakve grupe, koja nisu pokušavala da osnuju posebne škole, koja su čak radila i sasvim odvojeno, često daleko jedni od drugih. Kad govorim o grupama i školama ja mislim na nešto izuzetno nešto što bi nas, makedonske slikare, odvajalo od drugih. Jer bilo nas je i takvih koji smo pripadali ili radili u okviru nekih tadašnjih slikarskih škola. Tako smo na primer ja i Ličenoski pripadali grupi »Oblik«. Ali kažem, svi ovako sakupljeni, mi ne predstavljamo ni grupu, ni školu.

IPAK, POSTOJE čvrste spone koje vas vezuju. Do toga je došlo spontano i vi ste postali jedan organizam. Recite nam u čemu je suština tog vezivanja?

SUSTINA JE u sledećem: jedan deo makedonskih slikara ovog doba živeo je i radio u Skopju, pa je sasvim prirodno što su izvori inspiracije bili gotovo isti. Jedan deo je bio van Makedonije: Ličenoski, Kodžoman, Beloski i Todorovski živeli su i radili u Beogradu, Pandilov u Sofiji. Sasvim je razumljivo što su oni stalno osećali nostalgiju za rodnim krajem. I tako smo, bez prethodnog dogovora i programa, posle nužnih iskušenja, svi pošli da na svom rodnom tlu potražimo najsigurniji i jedini mogući put do iznalaženja svog izraza. U tome je suština onoga što nas vezuje i što najbolje predstavlja kako smo i do koje mere postali jedan organizam.

KAD SMO VEC kod traženja izraza, odnosno kod uticaja, bilo bi korisno znati koje ste sve uticaje prihvatili, kroz koja ste sve strujanja prošli?

UTICAJI tadašnjih strujanja učinili su svoje i na naše slikarstvo. To je zavisilo u prvom redu od škola kroz koje smo prošli. A mi smo se školovali u Beogradu, Bukureštu i Sofiji. Kasni je smo upoznali i parisku školu i ona nas je najviše oblikovala. Ali veoma je

važno istaći činjenicu da smo mi, kao mladi ljudi, kao nosioci novog života slikarske kulture, bili u stanju da bez ičije pomoći i ne povodeći se slepo ni za čim, dostignemo onaj nivo svoga izraza koji nam je omogućio da neposredno posle studija, posle povratka iz inostranstva, uložimo napore da budemo i predstavnici jugoslovenske moderne likovne kulture. U traženju istine, prolazeći kroz pravce i škole koje će ostaviti svoje tragove, kod nekih manje, kod nekih više, mi smo išli za svojim balkanskim akcentom. Taj akcent postoji kao što postoje američki, japanski i akcenti drugih naroda u modernoj školi.

A KOLIKO JE srednjovekovno slikarstvo uticalo na vas. Vi ste svakako i kod makedonskih zografa potražili put do iznalaženja svoga izraza?

MI SMO UČILI kod starih zografa. Naše freske će ne samo za nas već i za ostale slikare biti uvek velika škola. Ali ta škola nije tako neposredno uticala na nas kako danas utiče na neke slikare. Društvene i ekonomske prilike u kojima smo živeli i stvarali orijentisale su nas uglavnom ka prikazivanju stvarnosti. Tako je to slikarstvo u većoj meri obojeno i socijalnom notom.

DAKLE, radi se o različitim estetskim preokupacijama? Kako su se one kod pojedinaca odrazile, naime, šta, ukra-

RAZGOVOR SA
NIKOLOM
MARTINOSKIM

intervju intervju intervju inte

mičnim šarenilom nošnji, koje su za slikara predstavljale malu kolorističku senzaciju, pretvorile u inventar za oblikovanje slike sa lokalnim obeležjem. Toma Vladimirovski daje tipični makedonski seoski pejzaž i figure iz seoskog ambijenta. Vanrednom tehnikom kolorisanog crteža on je uspeo da ostavi i značajnije tragove scenske discipline. Vasilije Popović-Cico predstavlja jednu od najmarkantnijih pojava u makedonskoj likovnoj kulturi. Zajedno sa Vladimirovskim on se intenzivno bavio scenografijom. Van pozornice on je u oblasti makedonskog akvarela dao jedan od najsočnijih, takozvanih akvarela »vodnjastih boja«. U oblasti karikature daje celu galeriju ličnosti sa prefinjenim smislom za zapažanje detalja. Vangel Kodžoman je skrenuo pažnju na sebe svojim impresionističkim tendencijama. On primenjuje tehniku akvarela i ulja. U ulju je tražio jednu realističku notu, koja po tehničkoj realizaciji odgovara tadašnjoj beogradskoj školi. U akvarelu je išao šire. U svim fazama, i jednom i drugom tehnikom, on je išao za prikazivanjem motiva iz stručnog ambijenta čime je i uspeo da ostavi izvesnu dokumentaciju sa ličnim akcentom. Ljubomir Belogaski je raspolažao izuzetnom tehnikom koja po svom intenzitetu izvođenja pripada dokumentarnom načinu izražavanja. On je dao ceo jedan ciklus makedonskih predela koji svojom doslednošću predstavlja unificiranost, poučnost i dokumentovani trag pionirstva. Dimče Todorovski je veliki majstor skulpture. Kod njega je forma studiozna do virtuoznosti. On je majstor plastike visokog ranga. Njemu dugujemo sve što je dobro naučeno u plastičnoj umetnosti posleratne generacije.

A KOLIKO su ostali slikari uticali na posleratne generacije?

UTICAJA JE BILO, ali zahtevalo bi mnogo prostora da se o tome nešto bliže kaže. Jedno je značajno, da su se posleratne generacije makedonskih slikara, jednim dobrim delom, školovale kod slikara međuratne generacije. Tako je ta naša generacija u tom pedagoškom radu i našla potpuniji smisao svoga stvaralaštva.

Radivoje PEŠIĆ